

de houder, **FREDRICK HENDRICK, PRINCE**
STATEN VAN HOLLANDT den Eedt doot

PKN

Stichting voor
onderzoek
historische
tabakspijpen

Jaargang 47, nummer 175, januari 2025

Bestuursmededelingen	1
De verloren zoon. Een stripverhaal uit de achttiende eeuw op een chique tabaksdoos Bert van der Lingen	4
Leden van de Staten-Generaal, 1742 Bas Konijnendijk	9
Salomon van Wijmen pijpenmaker (1771-1773) en boef Ruud Stam	14
Een pijpenpeuter en een stoppertje met een verhaal Ruud Stam	18
De pijpenmaker Nicolaas van Son de Lang uit Gorinchem en het merk NVSDL met vis gekroond (1819-1823) Bert van der Lingen	20

Pijp van de maand januari 2025

Iedere maand lichten we op www.tabakspijp.nl een bijzondere pijp uit. Deze maand is dat een uiterst curieus Duits pijpje dat van het karakteristieke 'Keulse' steengoed is gemaakt, een materiaal dat niet bekend staat om haar goede rookseigenschappen. Waarschijnlijk is dat ook de reden dat dergelijke pijpjes zo schaars zijn. Dit is een sigarenpijpje met twee verschillende afbeeldingen op de ketel die in meer kleuren is uitgevoerd. Datering circa 1900.

www.tabakspijp.nl

Salomon van Wijmen pijpenmaker (1771-1773) en boef

Ruud Stam (ruudstam@tabakspijp.nl)

Het verhaal over de diefstallen van Salomon van Wijmen is terug te vinden in de Tiende Verzameling Bijdragen van de Oudheidkundige Kring “Die Goude” uit 1957. Deze geschiedenis staat in dit 879 bladzijden tellende boek van J. Smit, waarin hij delen uit het dagboek van de Goudse regent Willem Frederiksz. van der Hoeve heeft opgenomen en becommentarieerd. Omdat het hier gaat om een opmerkelijk en amusant verhaal dat weinigen kennen is het in onderstaande bijdrage verkort weergegeven.

Salomon van Wijmen was slechts gedurende een korte periode pijpenmaker, van 1771 tot 1773. Hij had als merk *89 gekroond*. Het merk was als eerste in bezit van Izaak van Wijmen van 1733 tot 1741. Daarna kwam het in

Afb. 1. Het vignet van Salomon van Wijmen met als merkdragers twee arenden die pijpen in hun klauwen houden en twee kinderen. Boven het merk *89 gekroond*, dat in een ovaal is geplaatst, staat het gekroonde wapen van Gouda en daaromheen de spreuk PER ASPERA AD ASTRA. In het tekstlint aan de onderzijde van het vignet staat SALOMON VAN WIJMEN IN GOUDA. Uit Helbers en Goedewaagen 1942, p. 236. Foto Bert van der Lingen.

1742 in handen van Pieter Schalkwijk en werd in 1745 eigendom van Jacobus Swart. Nadat Salomon van Wijmen in 1773 was gestopt kwam het merk in 1779 in handen van Arij van der Spelt. Het was dus in de achttiende eeuw een zwak merk dat hele perioden vacant is geweest. Pas in de negentiende eeuw lijkt het merk wat belangrijker te zijn geworden toen het achtereenvolgens in handen was van Jan van Gent Gzn. en Willem Wagenaar.¹

Helaas zijn geen pijpen van Salomon van Wijmen bekend. Dat komt voornamelijk omdat hij het merk kort in bezit heeft gehad. Zijn pijpmodellen en die van Arij van der Spelt, die het merk vanaf 1779 in eigendom had, zijn op uiterlijke kenmerken niet van elkaar te onderscheiden. Vermoedelijk is zijn productie zeer beperkt geweest en is hij gestopt als pijpenmaker vanwege gebrek aan succes. Hij was al twee jaar gestopt als pijpenmaker toen hij voor het eerst werd gearresteerd.

Op 12 januari 1775 werd Salomon voor het eerst verhoord in de gevangenschap. Hij werd toen nog pijpmakers baas genoemd.² Tijdens het verhoor bleek dat de arrestant *'gepasseerde nagt Tussen 11 en ½ Een Uren op 's Heeren Straat was geweest, op de Noordzyde van de Nieuwe Haave binne deese Stadt'*. Twee *'s Heeren Dienaren'*, Pieter Soldaat en Jan Sonneveld hadden daar gezien dat hij in een praam was gestapt en hadden gehoord dat hij met de kettingen waaraan de schuit vastlag, had gerammeld. Hij werd aangehouden en op de vraag wat hij daar deed antwoordde hij: *'Geen quaad, ik meende mijn gevoeg daar in te doen'*. Echter op hem werden een ijzeren klink en spijkers gevonden. Hij ontkende deze gestolen te hebben en gaf aan dat *'die Ysere Klinke gevonden te hebben op Zijn Schoor Steen Mantel en Spykers uyt planke die hij had legge en in stukke gehakt had'*. Verder had hij gezegd dat *'die Klinck van Zijn haartdeur was'*. De politiemannen geloofden hem niet en namen hem mee naar zijn woning *'Int Clooster'* aan de andere kant van de Nieuwehaven, waar tot het eind van de 16e eeuw het Clarissenklooster had gestaan. Bij huiszoeking bleek de klink niet op de haarddeur te passen.

Het huis waar Van Wijmen woonde werd ook aangeduid als de Nonnesteege die later opging in het Nonnenwater. Er woonden daar meerdere pijpenmakers. Salomon woonde naast een pand van de pijpenmaker Aart Bremmert en daarnaast woonde de pijpenmaker Ruth Boot.

Een van de eerste vragen in het verhoor gesteld werden was: *'off hij gevangen (Van Wijmen) Onlangs nagts, ter onbehoorlijker tyd, door een dienaar van de Justitie en de Cipier niet op straat was bevonden'*. Dit omdat vermoed werd dat hij zich ook aan andere diefstallen had schuldig gemaakt. Hij bekende dat hij *'Ter onbehoorlijken tijd'* op straat was geweest. Hij antwoordde

dat *'hij dagt in de kerk te gaan, meenende dat het vier Uren was zijnde Kersnag'*.

Op 14 januari vond een volgend verhoor plaats. Hij beseftte dat ontkennen geen zin meer had en hij bekende dat hij 11 en 12 januari op de *'Stads Veste'* was geweest en dat hij toen van het werkhuis van den baander (touw- en garenfabrikant) van de deur *'een Swaar Yser hangsel had afgebroken'*. En dat hij na het *'hangsel'* thuis te hebben gebracht naar de praam was gegaan om de ketting te stelen. Als verschoning voerde hij aan dat de diefstallen uit *'klinklare armoede'* waren gepleegd.

Op 16 januari werd Salomon weer verhoord. Hij gaf toe het ijzerwerk aan een zekere Adrianus, bijgenaamd *'de Graaff van Pynaker, wonende in het Clooster agter het Tugthuys'* te hebben verkocht. De Graaff van Pynaker was een inkoper van lorren en oud ijzer, die hij inmiddels twaalf weken kende en die hem gezegd had *'als je meer hebt dan weet ik er wel weg mee'* en hem gezegd had *'telkens meerdere Oud Ysser te brengen'* en dat hij hem beloofde *'Alles te sullen verswygen'*. Ook bekende hij eerdere diefstallen bij tal van mensen en zelfs op de begraafplaats bij de St. Jans Kerk. Onder de bestolenen was ook *'de Pypmaker Begeer op de hoek van de Veste'*. Vermoedelijk was dit Wouter Begeer die van 1771 tot 1810 pijpenmaker was. Salomon liet dus zelfs een oud collega niet met rust.

Op 18 januari verzocht de baljuw om Adrianus de Roode, bijgenaamd de Graaff van Pynaker in hechtenis te mogen nemen. De baljuw had de verklaringen van Van Wijmen zo belastend voor de Roode gevonden dat hij per rekest aan de magistraat had gevraagd de Roode gevangen te mogen zetten. De magistraat die kennelijk respect had voor de Graaff van Pynaker wilde hier niet zomaar mee instemmen. Door dit uitstel kwam er op 20 januari weer een nieuw verhoor van Van Wijmen. Hieruit bleek dat de Roode *'verkogt Swaavelstokken, Soetemelk, en karnemelk alsmede Ouwe Lorre, Oud Yser en garen en band'*. Voor tegenwoordige begrippen een merkwaardige combinatie van etenswaren en afval. Ook werd aan Van Wijmen gevraagd of hij het gestolen ijzer steeds in het donker bij De Roode had gebracht. Hetgeen hij bevestigde. De magistraat wees het rekest van de baljuw af, maar deze behield wel de bevoegdheid om tegen De Roode te procederen *'als Syn Wel Edel Gestrenghe na regte sal vermeenen te behooren'*.

Op 25 januari gingen de verhoren weer verder waarbij Van Wijmen weer een hele reeks diefstallen van *'leuninghen, Yssere kettingen en deurhangsels'* bekende. Verder verklaarde hij met De Roode geen afspraken te hebben gemaakt over diefstallen en de prijs van het te verkopen ijzer. Op de vraag *'of zy dan ook met de andere (elkaar) niet waren afgesproken, malkander*

belooft hadden, dat als het Rugtbaar wierd, dat hij gevangen gestolen Ysser aan Voornoemde Adrianus verkogt, Sy malkanders Namen Souden Swijgen, antwoordde hij echter bevestigend en op de vraag waarom hij altijd in het donker bij De Roode kwam antwoordde hij, *'omdat er een ander niet aan te pas zou komen'*. Het bleek dat Van Wijmen steeds met de gestolen goederen "s-avonds of 's-nachts naar het huis van De Roode was gekomen en dan op de deur had geklopt. De Roode kwam dan uit bed, stak een lamp op en riep *'ben jy'*. Als hij de stem herkende deed hij open. De Roode stapte meteen met de gestolen spullen door naar het achterhuis. Daar werd het gewogen en in *'de bedstede gelegd of geborgen'* en vond de betaling plaats. Op de vraag, *'of denzelven Adrianus, daer na, dan niet het Ligt uytdeede, en hem gevangen in stilte, en in de donker uytliet'* antwoordde Van Wijmen *'neen, want dat t int gemeen dag was als hij er vandaan ging'*.

Om meer bewijs te hebben tegen De Roode werd Van Wijmen op 1 februari weer verhoord. Daarbij bleek dat Van Wijmen bij een van zijn diefstallen in het water was gevallen. Die vraag hoe hij aan droge kleren was gekomen was van belang omdat Van Wijmen *'op Zeekere tyd de Witte Rock van Adrianus, de bygenaamde Graaf van Pynaker, had aangehad'*. Hij antwoordde daar handig op door te beweren dat hij zich thuis verschoond had, om zo te zorgen dat De Roode hier niet van verdacht werd. Op 10 februari vond het laatste verhoor plaats. Omdat de heren van de magistraat wel beter wisten dan dat de diefstallen *'uit klinkklare armoede'* waren gepleegd vroegen zij hem *'of hij gevangen alhier binnen deese stad niet was geweest een Pijpmakers Baas en of hij gevangen niet nog korte Jaren geleeden, een Grote Stuyver Geld had geëfft'*. Hij moest dit toegeven en verklaarde, dat hij *'gepasserd kermis agt jaren geleeden twe en dertig honderd Gulden had geëfft'*. Verder bleek, *'dat hij gevangen insonderheyd na die Erfenis, uitgespat was in den drank en een slegt leven had geleyt met syn goed en geld te verquisten'*. Hij bekende ook *'van het eene quaad tot het andere te zijn overgegaan en eyndelyk tot breeken en stelen'*. Uit de vraag of hij niet pijpenmakersbaas geweest was blijkt ook dat dit beroep een zekere status had.

Op 18 februari verzocht de Bailliu Adrianus de Roode *'te mooge late Roepen geaccordeerd mits policé [beleefd], vervolgens is een bode aan hem gesonden om boven te komen, dog was niet Thuys, en hem gedagvaart tegens aanstaande Dinsdag'*. Opvallend is dat De Roode beleefd (policé) werd geroepen. Waarschijnlijk waren de heren van de magistraat enigszins bang voor hem, mogelijk vanwege zijn scherpe tong.

Op 27 februari werd Van Wijmen wederom gehoord en hem werd gevraagd of hij bij zijn eerdere verklaringen bleef, wat hij bevestigde. Op 16 maart werd Salomon van Wijmen veroordeeld tot geseling en verbanning voor vijf jaar.

Op 20 maart werd het vonnis uitgevoerd, waarbij de heren van de magistraat vanuit de burgemeesterskamer de voltrekking van het vonnis (geseling) gadesloegen. Tegen Adrianus De Roode werden geen maatregelen genomen.

Noten

1. Duco, 2003, merk 1031.
2. In Smit 1957, p. 324-333, zijn de beschrijvingen over Salomon van Wijmen's misdaden en straf opgenomen, waarop dit artikel gebaseerd is.

Literatuur

- Duco, D. H., 2003. *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda*. Amsterdam.
 - Helbers, C. C. en D. A. Goedewaagen, 1942. *Goudsche pijpen*. Gouda.
 - Smit, J., 1957. Een regentendagboek uit de achttiende eeuw. *Oudheidkundige Kring "Die Goude"*. Tiende verzameling Bijdragen. Gouda.
-

Bestuur

Voorzitter:

Ruud Stam,

ruudstam@tabakspijp.nl

Secretaris:

Arjan de Haan,

arjandehaan@tabakspijp.nl

Penningmeester, ledenadministratie:

Henk van Assema,

henkvanassema@tabakspijp.nl

Website en drukwerk:

Ewout Korpershoek,

ewoutkorpershoek@tabakspijp.nl

Kopij en eindredactie:

Bert van der Lingen,

bertvanderlingen@tabakspijp.nl

Abonnement en betaling

Contributie voor Nederland: € 35,00 per jaar

Contributie voor buitenland: € 45,00 per jaar

Stichting PKN, IBAN: NL05 INGB 0004851870 (BIC: ING NL2A)

Kamer van Koophandel : 54719992

Meer informatie www.tabakspijp.nl - info@tabakspijp.nl

© PKN. Overname van artikelen en illustraties is slechts toegestaan na voorafgaande toestemming van de redactie. Auteurs zijn zelf verantwoordelijk voor hun bijdrage.

ISSN: 0924-4158

Voorzijde en achterzijde kaft: Op de achtergrond een afbeelding van Frederik Hendrik die de eed afneemt als stadhouder van de Staten van Holland, 1625 (Wikipedia collectie Rijksmuseum). Zie artikel p. 9. Op de achterzijde een fraai bewerkte tabaksdoos (zie artikel p. 4).

AFBEELDINGE, *Hoe de Nieuwe Stadt houder*
G.M.HEREN STATI

Tijdschrift voor de verzamelaar en onderzoeker